

De ambtenaar heeft de toekomst

Zijn er straks minder banen? Wie naar de automatisering kijkt, zou denken van wel. Maar er zijn ook andere krachten actief, die juist kunnen zorgen voor nieuw werk. ‘We gaan een grotere rol voor de staat zien,’ zegt Hasan Bakhshi van Nesta, de Londense innovatiestichting die de Britse overheid adviseert.

Illustratie: FD Studio/Getty Images

Bakshi, die leiding geeft aan het creatieve en digitale beleids- en onderzoeksteam van Nesta, is een van de opstellers van het rapport ‘The future of skills: employment in 2030’. Het rapport beschrijft een onderzoek naar de vooruitzichten voor de toekomstige arbeidsmarkt. Naast automatisering is ook gekeken naar zaken als klimaatverandering, vergrijzing en toenemende ongelijkheid in de samenleving.

De cijfers in het Nesta-onderzoek lijken minder alarmerend dan die uit het veelgeciteerde rapport ‘The Future of Employment’ van de Oxford-onderzoekers Michael Osborne en Carl Frey uit 2013. Daarin stond dat liefst 47% van de banen in de VS het risico loopt in 2030 te zijn verdwenen. Het nieuwe rapport, dat niet alleen naar de VS maar ook naar het Verenigd Koninkrijk kijkt, spreekt van 20% van de banen die waarschijnlijk krimpen. Daarnaast wordt opgemerkt dat 10% van de huidige werknemers straks werkzaam zal zijn in beroepen die waarschijnlijk gaan groeien.

Voor de overige 70% van de beroepen zijn de vooruitzichten onduidelijk. Dat wil zeggen: de onderzoekers weten het niet, juist omdat ze zoveel factoren laten meewegen. Groei is hier mogelijk, mits er goed nagedacht wordt over wat daarvoor nodig is, zodat hier met omscholing op ingespeeld kan worden.

Hasan Bakhshi: ‘Willen we een grotere rol van de overheid om de uitdagingen van de toekomst aan te gaan? Dat geldt ook voor het idee van een basisinkomen: die discussie moeten we aangaan.’ Foto: Timothy Foster voor het FD

De Oxford-onderzoekers Osborne en Frey hebben aan het nieuwe onderzoek van Nesta meegewerkt, dat zowel gestoeld is op verwachtingen van experts als berekeningen door een algoritme. Zijn hun eerdere conclusies daarmee achterhaald? Bakhshi wil dit misverstand graag meteen wegnemen. ‘Er zijn ditmaal andere vragen onderzocht. Uitgangspunt was: automatisering is belangrijk, maar het is niet de enige factor.’

Jullie rapport wil tegenwicht bieden aan ‘het verkeerde alarmisme’ in het debat over toekomstig werk. Is dat nodig?

‘Waar ik met dat eerdere rapport een beetje bezorgd over was is dat iedereen zich alleen maar richt op dat getal: 47% van de banen gaat verdwijnen. Het rapport zelf wees op de onzekerheden rond dit getal, maar daar had toen niemand oog voor. Onze cijfers zijn met nog meer onzekerheden omgeven.’

Toch: jullie cijfers zijn wezenlijk anders. Hoe verklaart u dat?

‘We hanteerden drie uitgangspunten bij ons onderzoek. Allereerst weten we door ervaringen uit het verleden dat veranderingen op de arbeidsmarkt nooit abrupt gaan, maar altijd geleidelijk. Tegelijkertijd is het naïef om alles uit het verleden zomaar te extrapoleren naar de toekomst, daarvoor zijn er teveel krachten actief. Tot slot: beroepen kenmerken zich door een complexe combinatie van vaardigheden, kennis en opvattingen. Als we alleen naar de impact van automatisering hadden gekeken, waren we misschien op hetzelfde resultaat uitgekomen als bij het onderzoek uit 2013. Maar als je andere relevante factoren meeneemt, en dat moeten beleidsbepalers doen, dan kom je tot heel andere inzichten.

Toch: jullie cijfers zijn wezenlijk anders. Hoe verklaart u dat?

‘We hanteerden drie uitgangspunten bij ons onderzoek. Allereerst weten we door ervaringen uit het verleden dat veranderingen op de arbeidsmarkt nooit abrupt gaan, maar altijd geleidelijk. Tegelijkertijd is het naïef om alles uit het verleden zomaar te extrapoleren naar de toekomst, daarvoor zijn er teveel krachten actief. Tot slot: beroepen kenmerken zich door een complexe combinatie van vaardigheden, kennis en opvattingen. Als we alleen naar de impact van

automatisering hadden gekeken, waren we misschien op hetzelfde resultaat uitgekomen als bij het onderzoek uit 2013. Maar als je andere relevante factoren meeneemt, en dat moeten beleidsbepalers doen, dan kom je tot heel andere inzichten.'

Wat is het doel van jullie onderzoek?

'Nog meer dan alleen de toekomst van banen kijken wij naar welke vaardigheden er straks gevraagd worden. Wij geven richtlijnen over hoe je banen in de toekomst kan profileren, zodat je niet alleen zelf weerbaarder wordt tegen die uitdagingen, maar ook profiteert van de kansen die er ontstaan. Er is historisch gezien een grote kloof tussen wat opleidingsinstituten afleveren en wat het bedrijfsleven zoekt. Vaak wordt gedacht dat als iemand bepaalde diploma's op zak heeft, dat hij dan ook over bepaalde vaardigheden beschikt. Maar die twee gaan niet altijd hand in hand. We denken dat als opleidingen zich niet aanpassen aan de veranderingen die we nu op ons af zien komen, het probleem alleen maar groter wordt.'

Het rapport voorziet banengroei in de publieke sector, onder meer door de vergrijzing en de komst van millennials, die tussen 1980 en 2000 geboren zijn. Kunt u dat eens uitleggen?

'De verwachte groei van de publieke sector is een van de opvallendste uitkomsten van ons onderzoek. Dit doet zich zowel in de VS als in het Verenigd Koninkrijk voor. Dat is opmerkelijk, aangezien we gewend zijn bij de voorspellingen over de arbeidsmarkt vooral naar de private sector te kijken: die is immers dynamischer. Maar het is verklaarbaar. De publieke sector hangt veel meer op menselijk kapitaal en daar is met automatisering minder productiegroei te bereiken. Dus als de vraag naar publieke diensten toeneemt, heb je meer mensen nodig. Vergrijzing leidt tot meer vraag naar zorg, waarvoor je doorgaans bij de overheid moet zijn. Millennials willen hun leven lang leren, zodat ze van baan kunnen blijven switchen. En dat leidt tot meer vraag naar onderwijs, wat in de regel ook een overheidsdienst is.'

Wordt de ambtenaar straks een creatieve dwarsdenker die werkt aan de grote maatschappelijke uitdagingen? Illustratie: FD Studio/Getty Images

Dit vereist wel een ommezwaai in het huidige neo-liberale denken. Zeker in de VS en het Verenigd Koninkrijk wordt de overheid, ook wegens geldgebrek, alleen maar kleiner.

'Daar ontstaan inderdaad spanningen. Hier in het Verenigd Koninkrijk heeft de overheid de afgelopen jaren vooral bezuinigingen doorgevoerd. Dat kan prikkels geven aan de overheid om meer in R&D te investeren, om te zien of ze hun diensten efficiënter kunnen aanbieden. Maar zoals gezegd: de ruimte is daarbij beperkt.'

Dan is er maar één oplossing om de grotere overheid te bekostigen: de belastingen moeten omhoog. Maar dat ligt gevoelig nu de koopkracht toch al onder druk staat door gebrekkige loongroei.

'Een grotere overheid wordt altijd gezien als iets dat ons wordt opgelegd. Maar misschien is het deze keer wel andersom en beslissen wij, de mensen, dat we een grotere staat willen en zijn we ook bereid daar meer belasting voor te betalen. Als je denkt aan de grote uitdagingen vandaag de dag – klimaatverandering, vergrijzing, groeiende ongelijkheid – dan kan de conclusie zijn dat

overkoepelende, gemeenschappelijke oplossingen het enige juiste antwoord zijn. Misschien dat een verdere ontwikkeling van de deeleconomie een steentje kan bijdragen. Maar de overheid heeft zichzelf al bewezen in deze rol en heeft dus een streepje voor. Het is een beproefd concept. Ik denk – maar dat is persoonlijk en speculatief – dat we een grotere rol voor de staat zullen gaan zien.’

Het onderzoek richt zich op de VS en het Verenigd Koninkrijk. Gelden deze conclusies ook voor andere landen?

‘De inzichten die we hebben gekregen wel. Want dit zijn natuurlijk niet de enige landen die bijvoorbeeld met het aanpakken van klimaatverandering te maken hebben. Maar je moet oppassen met het overnemen van de percentages die we noemen. Het Verenigd Koninkrijk heeft een grote dienstensector, de creatieve sector is hier misschien zelfs wel de grootste in de wereld. Digitale technologieën zijn juist een goede aanvulling op deze sector en verbeteren de vooruitzichten.

“De verwachte groei van de publieke sector is een opvallende uitkomst, te zien in de VS én het VK”

Onze onderzoeksmethodiek staat het ook toe om te kijken naar waar bijna zeker nieuwe banen gaan ontstaan als gevolg van de krachten die actief zijn op de arbeidsmarkt. Voor het Verenigd Koninkrijk is de creatieve industrie daarbij als een van de twee sectoren naar voren gekomen (de horecasector is de andere, red.). Overigens laten we ook zien dat niet alle routinematige productiebanen per se zullen krimpen. Zelfs daar zien we mogelijkheden om vaardigheden te ontwikkelen die je beter geschikt maken om aan de toekomstige vraag te voldoen.’

Wat vindt u van het idee voor een ‘robot tax’, waarbij bedrijven die robots inzetten in feite betalen voor het omscholen van werknemers die overbodig worden?

‘Het probleem dat ik heb met een robotbelasting is dat je hiermee de komst van nieuwe technologie kunt ontmoedigen. Dat moet je niet willen. Vergeet niet dat de levensstandaard in het Verenigd Koninkrijk door de Industriële Revolutie enorm is gegroeid. Voor mij is een robotbelasting een voorbeeld van de vraag die ik zojuist geformuleerd heb: willen we een grotere rol van de overheid om de uitdagingen van de toekomst aan te gaan? Dat geldt in feite ook voor het idee van een basisinkomen: die discussie moeten we aangaan. Dat heb ik tot nu toe nog te weinig gezien.’

Robots als politiek risico

Stel: je hebt het voor het zeggen in een bepaalde regio. Vervolgens komt de werkgelegenheid in die regio onder druk te staan door voortschrijdende automatisering. Werknemers belanden op straat, zijn ontevreden en dus ontvankelijk voor populistische ideeën. Ze doen alles om de status quo onderuit te halen en jou naar huis te sturen. Als je dat vooraf had geweten, zou je misschien eerder nagedacht hebben over de ‘robotbestendigheid’ van de lokale werkgelegenheid en je beleid daar in een vroeg stadium op hebben ingesteld.

Met die gedachte in het achterhoofd stelde de Londense denktank FutureAdvocacy, het rapport ‘De impact van kunstmatige intelligentie op Britse kiesdistricten’ op. Daaruit kwam naar voren dat de

voorzichten voor banen in het West-Londense district Hayes en Harlington, onder de rook van vliegveld Heathrow, het somberst zijn. Hier zijn veel mensen werkzaam in ‘transport en opslag’. Van die banen kan in 2030 wel eens 39,3% verdwenen zijn.

In het Schotse kiesdistrict Edinburgh South daarentegen lijken de banen veel toekomstbestendiger. Hier werken veel mensen in de zorg of het onderwijs en wordt ‘slechts’ 21,8% van de banen door automatisering bedreigd.

De inzichten laten volgens de opstellers van het rapport zien hoe automatisering tot nog grotere geografische welvaartsverschillen in het Verenigd Koninkrijk kan leiden. Maar het rapport dient ook als een wake-up call voor politici die hun zetel in het Lagerhuis niet willen verliezen: denk na over het juiste antwoord en wacht hier niet te lang mee.

[Mathijs Schiffers](#)